

Naturvärdesinventering-NVI 2023

Ekhammar 4:268, 4:523, 4:524

Rankhus, Upplands-Bro kommun

2023-05-31

Biomedica Omberg

Biomedica Omberg

Tel: 073-086 17 07

E-post: biomedica@telia.com

www.biomedicaomberg.se

Postadress: Skivlingvägen 6, 611 63 Nyköping

Författare: Hans Sandberg

Foto: Birgitta Andersson och Hans Sandberg om inget annat anges

2023-05-31

Titelbladets bild: Strövvänliga barrskogar präglar delar av området.

Sammanfattning

Under våren och sommaren 2023 genomförde Biomedica Omberg en naturvärdesinventering (NVI) samt en kompletterande artinventering av groddjur, fåglar och fladdermöss (se särskild rapport Biomedica 2023) inom planområdet Rankhus (berör fastigheterna Ekhammar 4:268, 4:523,4:52) i Upplands-Bro kommun. Syftet med NVI:n var att öka kunskapsunderlaget inför en exploatering av området. Ett delområde inom NVI-området bedöms vara av "klass 3 – påtagligt naturvärde". Fyra delområden bedöms vara av "klass 4 – visst naturvärde". Övrig areal inom NVI-området har lågt naturvärde.

Om detaljplanen genomförs kommer den planerade bebyggelsen marginellt påverka delområdet med "klass 3 – påtagligt naturvärde". Kompensationsåtgärder för förlorade naturvärden diskuteras i rapporten och skyddsåtgärder som t.ex. faunadepå, bevarande och skötsel av skyddsvärda träd, uppsättning av fågel- och fladdermusholkar, bihotell föreslås.

Inom området finns skyddade arter som utgörs av fåglar och mindre vattensalamander. Bedömningen är att detaljplanen inte riskerar att utlösa förbud enligt artskydds-förordningen om skyddsåtgärder vidtas. Av den anledningen skall inte dispens behöva sökas.

Inledning och bakgrund

En Naturvärdesinventering – NVI, samt en kompletterande artinventering av groddjur, fåglar och fladdermöss har genomförts för att förbättra kunskapsunderlaget i den planeringsprocess som pågår inför planerad bebyggelse av området Rankhus (berör Ekhammar 4:268, 4:523,4:524). Biomedica Omberg fick uppdraget att ta fram en Naturvärdesinventering (NVI) samt genomföra Artinventeringar av Villamarken Exploatering i Stockholm AB samt ABT-Bolagen

Metod

Arbetet inleddes med studier av satellitbilder och kartor vilket inkluderar historiska kartor från förra sekelskiftet och från 1950-talet. Databaser med uppgifter om växt- och djurarter gick igenom varefter området besöktes vid sex tillfällen 22 april, 5 maj, 18 maj, 20 maj, 26 maj och 30 maj. Tidigare framtaget kunskapsunderlag över området (Ekologigruppen 2010-10-27) har varit värdefullt i sammanhanget.

Vid fältbesöken noterades, värderades och koordinatsattes naturvärdesobjekt (nedan kallat delområden), naturvårdsarter och värdeelement. Naturvärdesbedömningen utgår från "Svensk standard SS 1999 000, 2014" detaljeringsgrad medel och tillägg "värdeelement" och "detaljerad redovisning av artförekomst". Kompletterande artinventering av groddjur, fåglar och fladdermöss har genomförts och vägts in i bedömningen.

Naturvärdesbedömningen görs i fem klasser med både arter och biotopernas egenskaper som grund (se figur 1 s.4). Bedömningen anger endast biotopens, naturvärdesobjektets eller delområdets nuvarande värde för biologisk mångfald. Friluftsvärden, estetiska värden, ekonomiska värden m.m. vägs inte in i bedömningen.

Faktaruta I

Naturvärdesbedömningens klasser:

1. *Högsta naturvärde* – området bedöms ha särskild betydelse för biologisk mångfald på nationell eller internationell nivå. Ej noterat i inventeringsområdet.
2. *Högt naturvärde* – området bedöms ha särskild betydelse för biologisk mångfald på regional eller nationell nivå motsvarande t ex skogsstyrelsens "nyckelbiotop". Ej noterat i inventeringsområdet.
3. *Påtagligt naturvärde* – Kvaliteten motsvarar ungefär skogsstyrelsens "objekt med naturvärde" eller länsstyrelsens "restaurerbar naturlig fodermark"
4. *Visst naturvärde* – Trots stor mänsklig påverkan finns strukturer eller arter av positiv betydelse för biologisk mångfald.
5. *Lågt naturvärde* – Hyggen, trädplantager, åkrar, igenväxande åkermark mm.

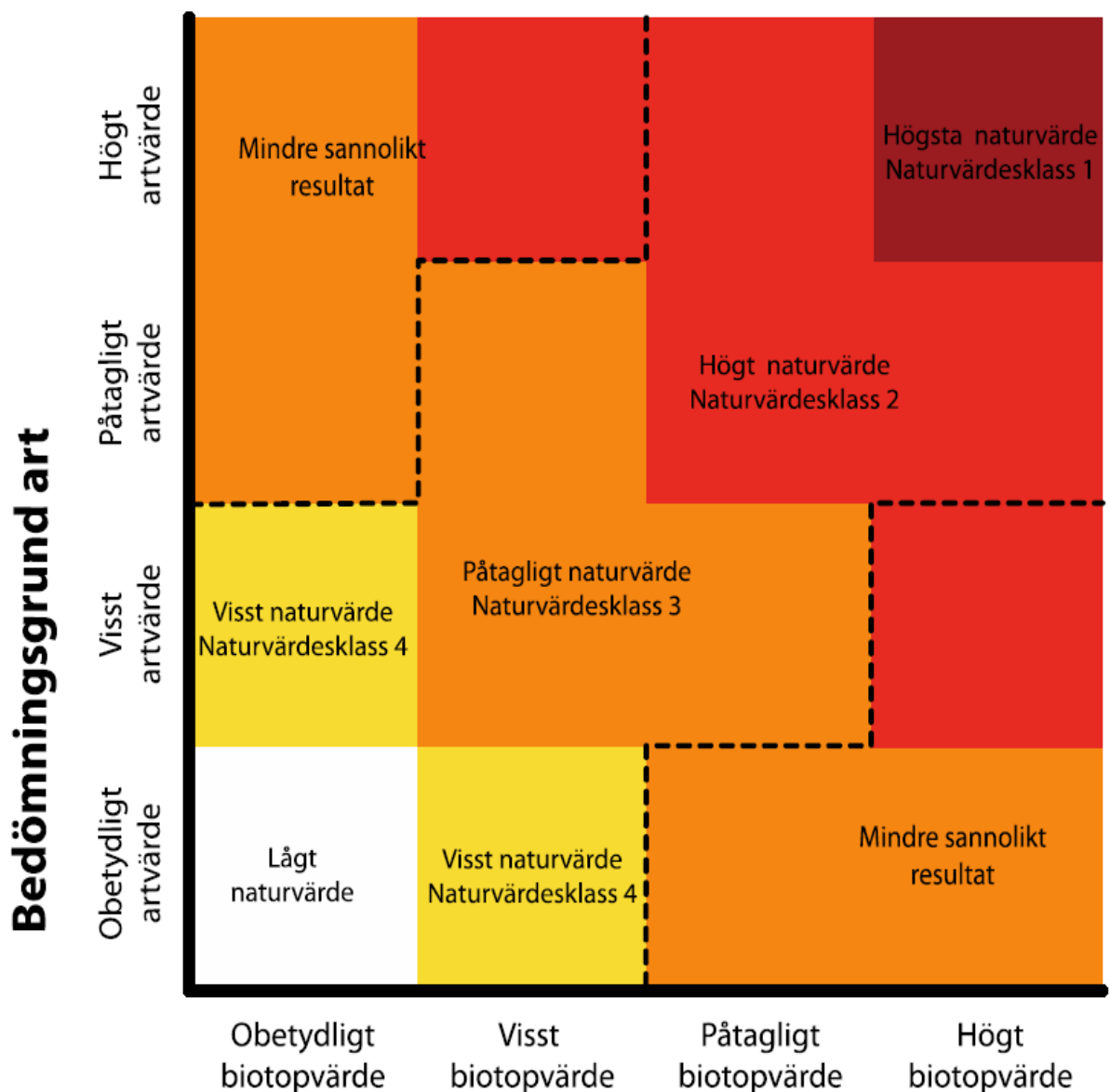
Värdeelement: Element med särskilt positiv betydelse för biologisk mångfald (hålträd, stenrösen, död ved mm).

De tre högsta naturvärdesklasserna bör betraktas som skyddsvärda.

Naturvärdesträd: Träd med särskilt stor betydelse för biologisk mångfald – gamla, grova, träd med håligheter eller stamskador, träd som är värd åt rödlistade arter och signalarter. Sälg, asp, lind, rönn, fågelbär, hagtorn och oxel utgör en biologisk bristvara i det svenska skogslandskapet och noteras ibland som naturvärdesträd. Både unga och gamla exemplar av de hotade trädslagen alm och jask noteras som naturvärdesträd.

De *naturvårdsarter* som omnämns i texten är antingen upptagna på den svenska rödlistan från 2015 eller så är de signalarter enligt skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering. Arter som är upptagna på EU:s habitatdirektivs eller fågeldirektivs förteckning över skyddsvärda arter betraktas också som naturvårdsarter. Några av författaren självvalda naturvårdsarter kan ibland förekomma med förklarande text. Fridlysta arter eller särskilt sällsynta arter används selektivt och omnämns bara ibland där det anses befogat.

Figur 1. Naturvärdsbedömningens klasser.

Figur 2. Läs av från båda axlarna. Bedömningsgrund art tillsammans med Bedömningsgrund biotop ger den slutgiltiga naturvärdesbedömningen. (Svensk standard SS 1999 000, 2014).

Databaser

Artportalen

I artportalen finns inga naturvårdsarter (rödlistade arter, signalarter, fridlysta arter) arter registrerade i området.

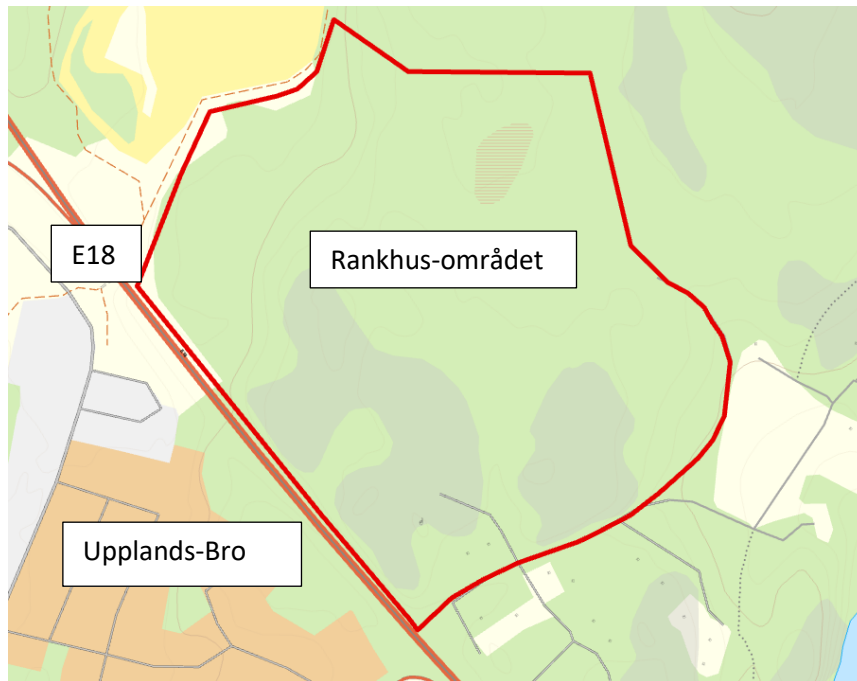
Trädportalen innehåller inga uppgifter om naturvårdsträd i området.

Nyckelbiotopsinventeringen. Inga nyckelbiotoper eller objekt med naturvärden har registrerats inom inventeringsområdet.

Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister visar förekomster av fornlämningar.

Beskrivning av inventeringsområdet

Det undersökta området är beläget öster om Brunna i Upplands Bro kommun. Området avgränsas i norr mot barrskogar, i öster av Rankhusvägen (kulturmarker), i väster av Gröna dalen och i söder av E18. Rankhusområdet (planområdet) är ca 38 hektar stort och domineras av unga barrskogar med lövinslag samt mindre hyggen. Här och var finns inslag av äldre skog.

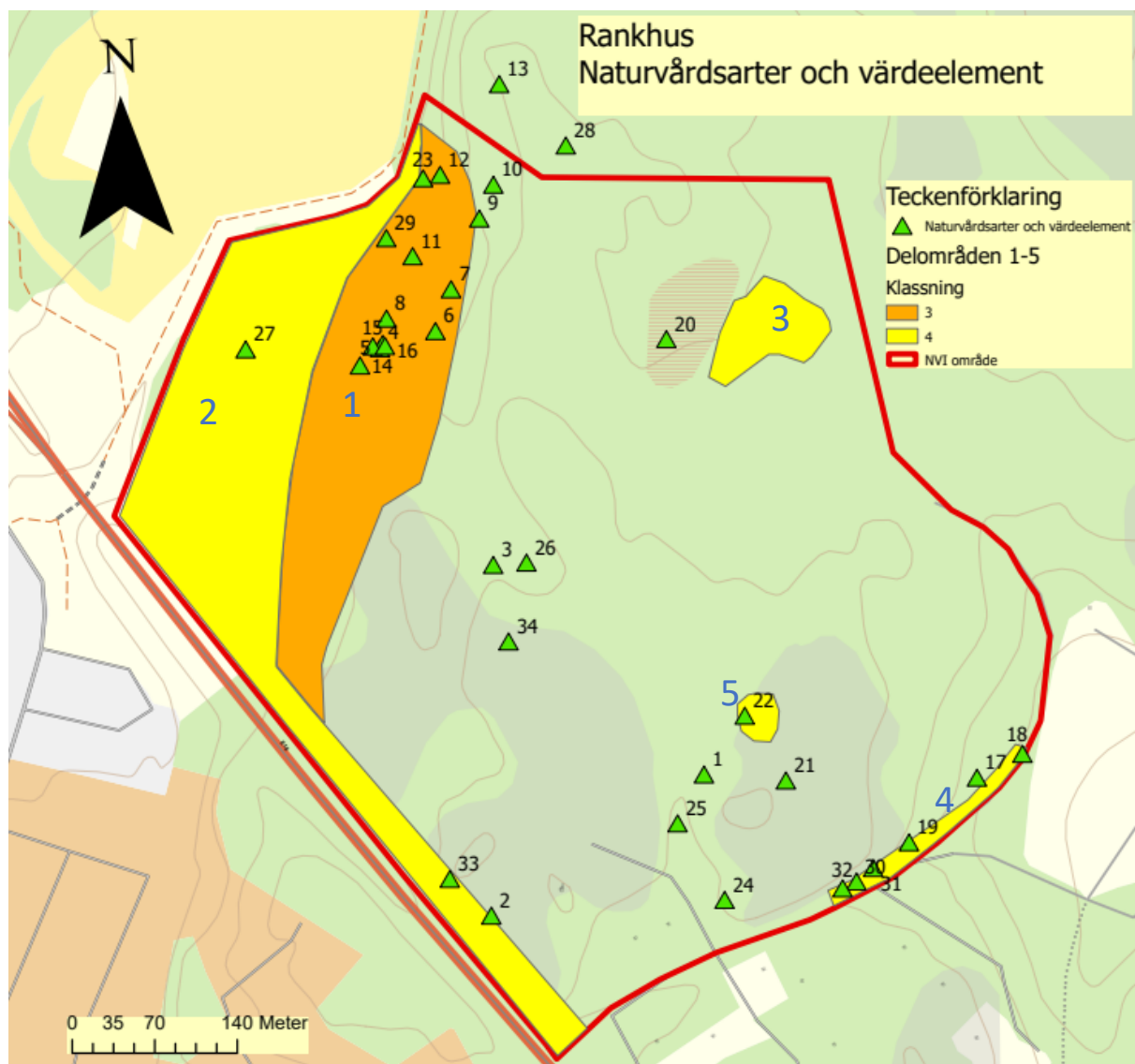
Figur 3. NVI området ligger strax öster om E18 och omfattar ca 38 hektar. (Karta: Lantmäteriet)

Figur 4. Flygbild över NVI-området. Området utgörs mest av ung barrskog med lövinslag. En tidigare skogsbrand 2008, blå färg, påverkar skogsmiljön i östra delen. (Foto: Goggle Maps).

Ett område utgörs av ett brandfält (från 2008) som ligger i östra delen av området, se figur 4. Utmed Rankhusvägen är inslaget av asp och sälg märkbart. I områdets västra del finns spår efter ett tidigare kulturlandskap vilket fossila åkrar, odlingsrösen och resliga hagmarksbjörkar vittnar om. Naturvärdena inom Rankhus-området är främst knutna till äldre barrskog i västsluttningen (mot Brunna) där äldre tallar och granar samt björkar ger området särskild karaktär. Här finns även hassel och hägg. En del äldre tallar finns även utmed E18, från Cykelvägen till Rankhusvägen. Området genomkorsas av stigar.

Här följer en redovisning av de olika delområdena samt förekommande arter och värdeelement. Några värdeelement/arter har tagits med som förekommer precis utanför NVI-området eftersom de kan ha en viss betydelse för naturvärdena inom NVI-området.

Figur 5. Fem delområden (blå siffror) har klassats. Värdeelement och naturvårdsarter redovisas med gröna trianglar. Information om varje element och art se bilaga 2.

Delområde 1 (5,4 ha): Äldre barrskog med lövinslag i västsluttning. Naturvärdesklass 3 – påtagligt naturvärde

Området utgörs av en västsluttning som har ett olikåldrigt trädskikt med inslag av ett stort antal äldre barr- och lövträd. Många av tallarna börjar få s.k.pansarbark och är omkring 100 år. Just gamla tallbestånd är mycket ovanliga inslag i dagens landskap och många skyddsvärda arter är knutna till dem. Flertalet av granarna är också grova och tillsammans med de kraftiga björkarna ("hagmarksbjörkar") har området ett påtagligt naturvärde. Visserligen saknas signalarten talticka på de grova tallarna men det är nog bara en tidsfråga innan arten dyker upp. Flera av de vidkroniga björkarna börjar få håligheter och björk- och fnösketicka finns på flera träd. Eftersom den högstammiga skogen delvis är mörk är inte buskskiktet särskilt utvecklat. Men hassel finns utmed bergskanterna och även enbuskar samt måbär. Bland örter kan nämnas pillerstarr, ormbär, hultbräken, vårbrodd, skogssallat. På berghällarna finns rikligt med renlavar och islandslav. Död ved finns på spridda platser, både barr och lövved. Området är välbesökt av fåglar och ett 20-tal arter har noterats. Delområdet utgörs av en vacker strövskog som inte har motsvarighet inom Rankhus-området och torde även vara ovanlig i kommunen.

- Naturvårdsarter: Stare, ormbär, ask
- Värdeelement: Död ved, hålbjörk, gamla tallar och granar, mulm, hagmarksbjörkar, bryn mot väster.

Delområde 2 (4,30 ha): Blandskog Naturvärdesklass 4 – Visst naturvärde

Mot väster (intill E18 och cykelbanan) och i norr finns ett brett bryn som utgörs av delvis tidigare kulturmark med inslag av äldre björkar, asp, tall och rönn. Några björkar och aspar har håligheter. Ett par kraftiga och resliga enbuskar finns precis utmed cykelbanan. Färska hackmärken av hackspett finns på flera träd. Marken är överlag frisk och bördig utmed cykelbanan. Parallellt med E18 finns en barrskog med inslag av björk och några större block. Vissa av tallarna är äldre men inte särskilt grova (senväxta). På berghällarna utmed E18 finns renlavar och islandslav.

- Naturvårdsarter: Stare (VU), ask
- Värdeelement: Död ved, hålbjörk, gammal tall, senväxt ek.

Delområde 3 (0,54 ha): Sumpskog. Naturvärdesklass 4 – Visst naturvärde

Området utgörs av ett område av sumpskogskaraktär som är beväxt med gran, klibbal och björk. Död ved ligger spritt i området. Något stenblock finns centralt i området. Buskskiktet är sparsamt. Fältskiktet präglas av ältranunkel, skogssallat, ekbräken och gullpudra. I anslutning till området finns ett mindre hygge där tre arter av fladdermöss noterades i samband med fladdermössinventeringen. Området är dikespåverkat.

- Naturvårdsarter: Saknas.
- Värdeelement: Död ved, hålträd, senväxt klibbal/björk.

Delområde 4 (0,21 ha): Sluttning mot öster. Naturvärdesklass 4 – Visst naturvärde

Bryn mot öster som innehåller äldre tallar, aspar, säg, äldre björk, varav flera är halvgrova med håligheter och trädsvampar. Buskskikt saknas huvudsakligen med undantag av nypon och hassel utmed Rankhusvägen. Liljekonvalj förekommer i mattor.

- Naturvårdsarter: Förekomst av sälg, svart-vit flugsnappare
- Värdeelement: Död ved, hålbjörk, flerstammig sälg, bärande buskar.

Delområde 5 (0,12 ha): Småvatten Naturvärdesklass 4 – Visst naturvärde

Området utgörs av ett mindre vattenområde. Söder om finns en berghäll som gör att vattnet är solexponerat större delen av dagen. Buskar (björk) finns i västra och norra kanten av vattnet som erbjuder skugga och skydd. Vitmossor dominerar annars runt om som delvis har gungflykaraktär.

- Naturvårdsarter: Mindre vattensalamander
- Värdeelement: Småvatten, solexponerat

Kompensationsåtgärder

För att skydda och bevara värdefull natur är det viktigt att försöka reglera förlust av natur och naturvärden vid planläggning och exploatering. Att på olika sätt kompensera för bebyggda naturområden är något som har börjat tillämpas de senaste decennierna, både internationellt och i Sverige. Hur denna kompensation utformas i detalj varierar men några riktlinjer har börjat utkristalliseras. Kompensationsåtgärderna ska i första hand och så långt det är möjligt:

- Vara lika de förlorade värdena.
- Stå i proportion till de förlorade värdena.
- Utföras i närtid.
- Utföras i närmiljön.
- Vara bestående.

Om den planerade bebyggelsen genomförs kommer vissa naturvärden att gå förlorade. Åtgärder som kompenserar för förlusten av dessa naturvärden diskuteras nedan. Kompensationsåtgärder som t.ex. skötsel av skyddsvärda träd (frihuggningar), viss röjning kring vattenmiljöer och uppsättning fågel- och fladdermössholkar m.m. föreslås.

Förlorade naturvärden

Delområde 1 bedöms ha naturvärdesklass 3 "påtagligt naturvärde" och kan påverkas negativt av planerad bebyggelse. Den nu liggande strukturplanen tar emellertid stor hänsyn till naturvärdena inom delområdet. Vid rätt skötsel av detta område blir det en stor tillgång för både biologisk mångfald och för de boende som flyttar till Rankhusområdet.

Lite överraskande hittades en mindre vattensalamander i delområde 5 (fångad i flaskfälla). Arten är egentligen inte ovanlig i länet utan förekommer spritt i vattensamlingar. Lokalen där arten hittades nu är inte optimal, då risk finns att den kan torka ut på sommaren. Delområde 3 har egentligen betydligt bättre förutsättningar att hysa arten, men inga fynd kunde konstateras i samband med inventeringen.

Andra skyddsåtgärder som kan genomföras inom planområdet är att samla död ved till lämpliga platser (veddepåer), bihotell, holkar för fåglar/fladdermöss.

I detta sammanhang skall nämnas att norr om planområdet föreslås att ett öst-västligt stråk med barr- och blandskog bevaras (Ekologigruppen "Spridningsanalys och ekosystemtjänster" 2023-05-09). Detta stråk kommer vara betydelsefullt för barrskogsfåglar som t.ex. kungsfågel, tofsmes, svartmes och entita – arter som registrerades inom Rankhus-området i samband med fågelinventeringen 2023.

Bihotell och död veddepå.

Naturvårdsarter

Nedan redovisas arter som genom sina miljökrav signalerar höga naturvärden eller är intressanta på annat sätt för NVI-området. Dessa arter har tillsammans med biotopens egenskaper bidragit till naturvärdesbedömningen.

Fåglar:

Svartvit flugsnappare (nära hotad, NT) En välkänd och populär fågel som gärna besöker fågelholkar. Arten gått tillbaka och kategoriseras som nära hotad (NT) sedan 2020. En sjungande individ hördes inom NVI-området invid bebyggelse. Holkhäckare.

Stare (sårbar, VU) Häckar sannolikt med minst 1 par. Generellt sett minskar arten i hela Sverige. Miljön vid Rankhus är inte optimal då arten föredrar närhet till odlingslandskap. Arten förekommer invid bebyggelsen utmed Rankhusvägen. Holkhäckare.

Entita (nära hotad, NT) Häckar sannolikt med två par i områdets centrala och östra del där det förekommer kärrpartier och partier av yngre björk. Kan häcka i holk.

Groddjur:

Mindre vattensalamander (Fridlyst) Mindre vattensalamander är fridlyst enligt 6 § i hela landet. Mindre vattensalamander har en stor utbredning och är relativt vanlig. Den är inte särskilt kräsen utan kan leka även i mycket små och tillfälliga vatten. Det finns inga tecken på betydande populationsförändring.

Växter:

Ask (starkt hotad, EN). Arten förekommer i NVI-områdets västra kant. Trädet har drabbats hårt av askskottsjuka och inom Rankhus-området finns träd som är smittade men även yngre som tycks vara friska. Askskottsjuka har spritt sig snabbt i norra Europa sedan början av 1990-talet.

Konsekvenser vid genomförande av detaljplan

Det positivt att en överlag ung barrskog kan användas för nybebyggelse där naturvärdena är relativt ringa och där hänsyn tas till t.ex. äldre träd och vattenmiljöer. Att planområdets planerade bebyggelse utgörs av småhus innebär att livsmiljöer på sikt tillskapas för arter som gärna vistas där människor bor. Arter som ofta gynnas vid denna typ av bebyggelsemiljö är fåglar (hålhäckande), bin och fjärilar (besöker trädgårdsväxter).

Inom området finns inga skyddade arter med undantag av fåglar och mindre vattensalamander (Biomedica Omberg 2023). Bedömningen är att detaljplanen inte riskerar att utlösa förbud enligt artskyddsförordningen om lämpliga skyddsåtgärder vidtas. Av den anledningen skall inte dispens behöva sökas.

För att minimera negativ påverkan på naturmiljön är det lämpligt att markarbeten genomförs under perioden augusti-april då fåglar har slutfört sin häckning och även andra djur är klara med sin fortplantning.

Referenser

Naturvärdesbedömning vid Rankhus+bilagor1-3, Upplands Bro kommun. Ekologigruppen 2010-10-27

Spridningssamband och ekosystemtjänster i Rankhusberget, Ekologigruppen 2023

Spridningssamband och Ekosystemtjänster Rankhus, Ekologigruppen 2017

Den nya nordiska florán, Mossberg, Stenberg, Wahlström & Widstrand, 2003

Signalarter – indikatorer på skyddsvärd skog, Nitare m fl, Skogsstyrelsens förlag, 2000.

Skyddsvärd skog – Naturvårdsarter och andra kriterier för naturvärdesbedömning,

Nitare J, Skogsstyrelsen 2019.

Rödlistade arter i Sverige, Gärdenfors, U. ed. ArtDatabanken, SLU, Uppsala 2020.

Hebert, M och Palmqvist, G. (2020). *Artskyddsutredning för fåglar i centrala Nacka, Nacka kommun.* Calluna AB.

ArtDatabanken (2019a). Utdrag ur analysportalen: 2022-06-06.

Biologiska inventeringsnormer, 1978, Naturvårdsverket.

Bedömning av naturvärden som underlag för detaljplanering. 2018-12-11. Gärdenfors U.

Fågelguiden, Svensson, med flera, Bonnier Fakta 2009.

Atlas of European Breeding Birds: their distribution and Abundance. Hagemeyer and Blair, T. & A.D. Poyser, London 1997.

Handbok för artskyddsförordningen. Del 1 – fridlysning och dispenser. Handbok 2009:2. Utgåva 1.

Naturvårdsverket april 2009. Svensk fågelatlas. Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. (1999). Vår Fågelvärld, supplement 31, Stockholm.

Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) – Genomförande, naturvärdesbedömning och redovisning. Svensk standard SS 199000:2014 Swedish Standards Institute 2014.

www.artportalen.se

<http://artfakta.artdatabanken.se>

<http://www.google.com/earth>

<https://kartor.skogsstyrelsen.se/kartor/>

<https://historiskakartor.lantmateriet.se>

https://miljobarometern.stockholm.se/content/docs/vp/overgripande/Storre_vattensal_ama_nder_folder_Lst.pdf

<https://www.naturskyddsforeningen.se/skola/tretton-groddjursarter>

Bilagor:

- 1 Miljöbilder.
2. Värdeelement
3. NVI-karta

Bilaga 1. Miljöbilder

Bild 1. I norr finns strövvänliga tallhällmarker med blåbärs- och lingonris.

Bild 2. Mindre vattensalamander fångades med flaskfälla i denna vattensamling, delområde 5.

Bild 3. Mindre vattensalamander, hona i lekdräkt (2023-05-20), delområde 5.

Bild 4. Inmätning av grov tall med s.k. pansarbark, 194 cm i omkrets, delområde 1.

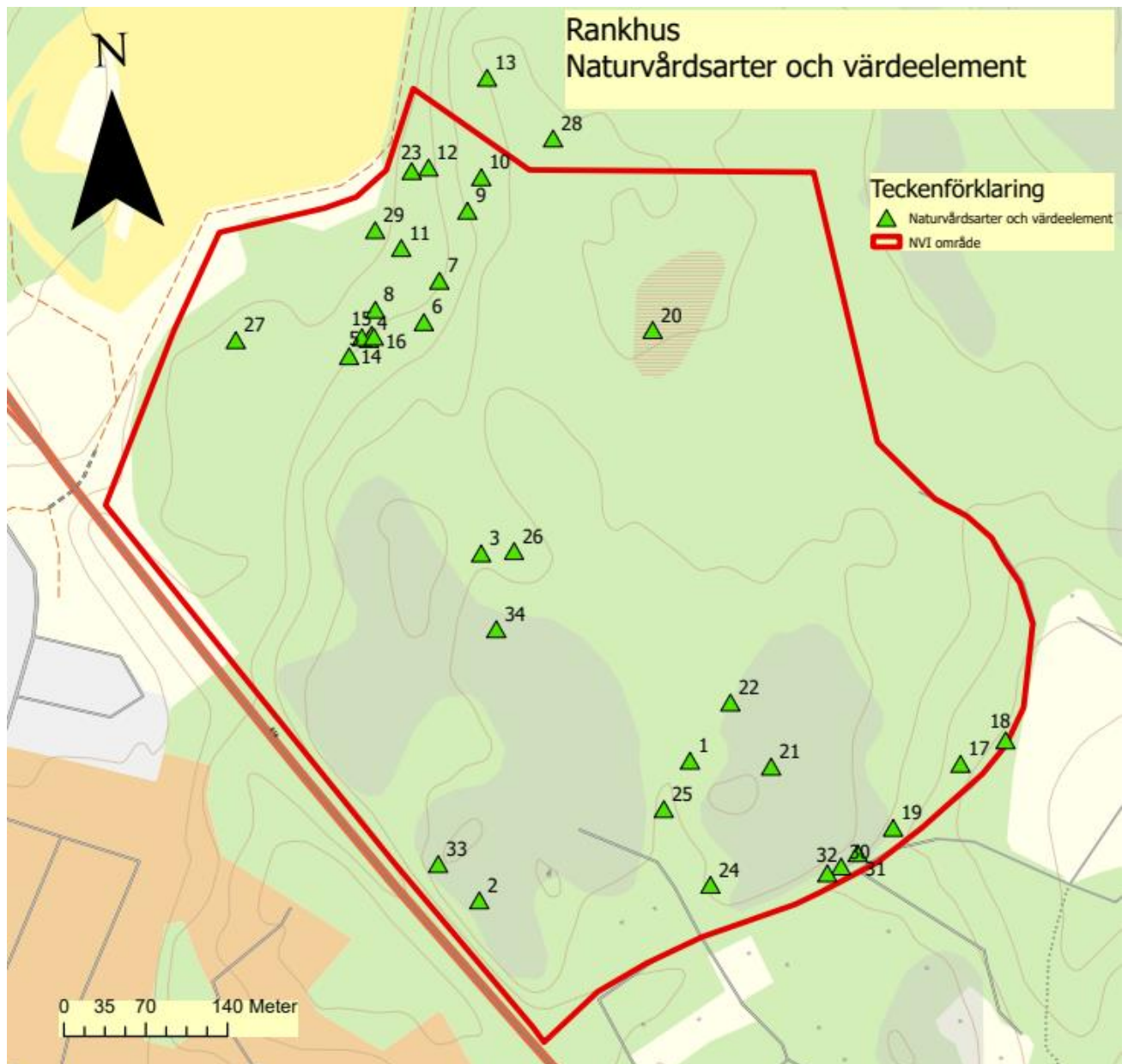
Bild 5. Område av sumpskogskaraktär med död ved som ligger spritt inom delområde 3.

Bild 6. Granlåga, 131 cm i omkrets i brösthöjd, delområde 1.

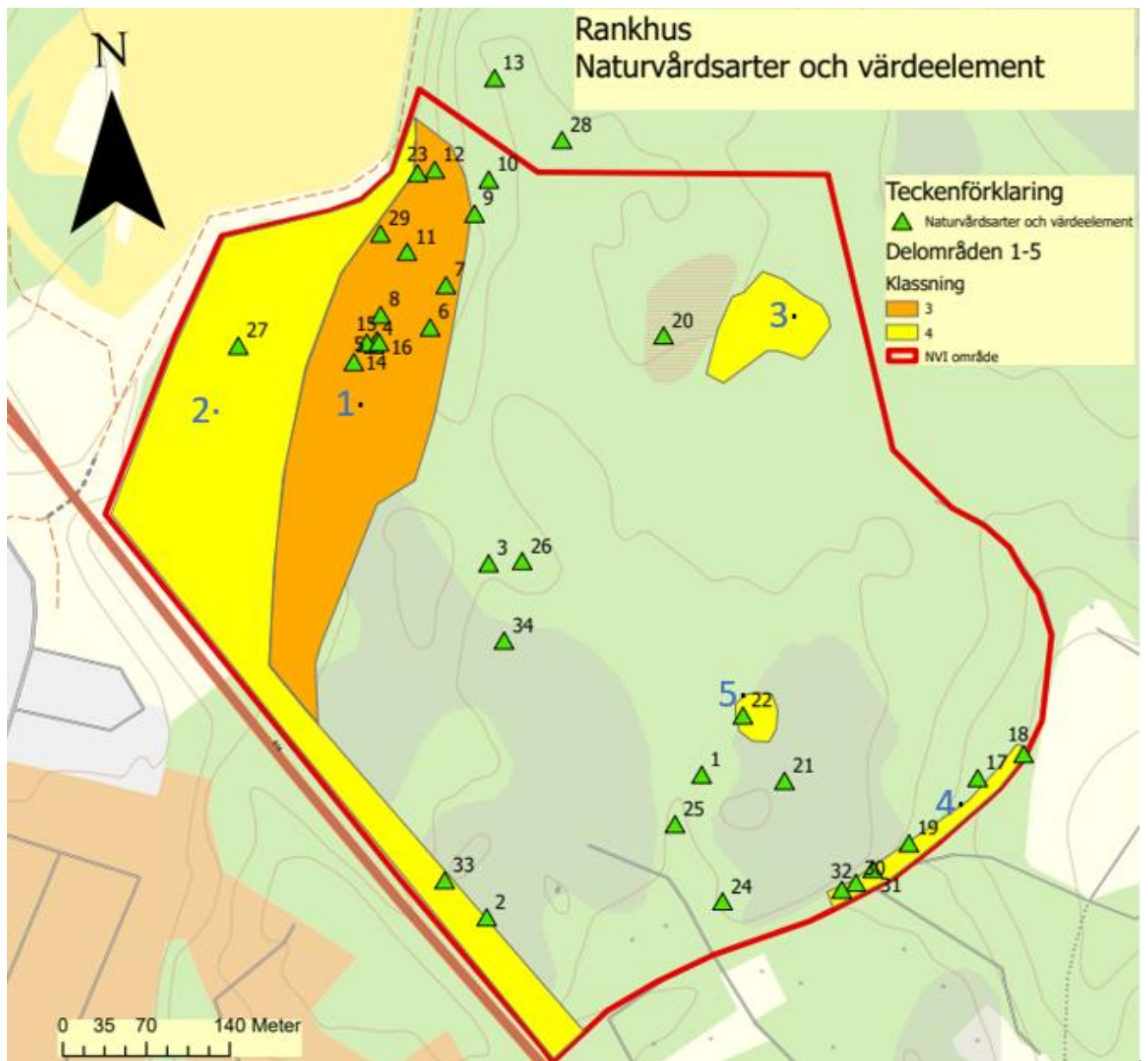
Bilaga 2 Värdeelement och karta med nummer (se sid 18)

NR	Värdeelement
1	Tall 178 cm omkrets (mätt i brösthöjd)
2	Tall, låga, 95 cm omkrets
3	Asp 168 cm omkrets
4	Gran 220 cm omkrets
5	Granlåga, 131 cm omkrets
6	Tall 190 cm omkrets
7	Björk 209 cm omkrets
8	Tall 214 cm omkrets
9	Tall 188 cm omkrets
10	Tall 194 cm omkrets
11	Ormbär, större bestånd
12	Tall 184 cm omkrets
13	Tall 140 cm omkrets
14	Tall 214 cm omkrets
15	Tall 190 cm omkrets
16	Björk 209 cm omkrets
17	Tall, stående död, 175 cm omkrets
18	Sälg, flera stammar 86 cm omkrets (största)
19	Tall, låga, 115 cm omkrets
20	Småvatten
21	Småvatten
22	Småvatten som hyser mindre vattensalamander
23	Odlingsrösen, fossil åkermark
24	Svart-vit flugsnappare (hävdar revir)
25	Entita (hävdar revir)
26	Entita (hävdar revir)
27	Stare (hävdar revir)
28	Område med 10-tal kraftiga myrstackar
29	Hassel och hägg
30	Tall 185 cm omkrets
31	Asp, område med mycket asp
32	Bergsbrant
33	Tall 185 cm omkrets
34	Större hackspettssmedja

Karta tillhörande tabellen på sid 17.

Bilaga 3. NVI karta

Fem delområden (blå siffror) har klassats. Värdeelement och naturvårdsarter redovisas med gröna trianglar.